

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 7.

У Новом Саду, 15. априла 1910.

Год. III.

САДРЖАЈ: Шта ће учитељство? — Закон акцелерације и појачавање сензоричког надражења, од др. П. Радосављевића. — Образовање воље, од Ж. Благојевића. — Данашња јавна настава у Немачкој. — Педагошки преглед: Образовање женскиња у Јапану. — Школа и настава: Репорма народног школства у Аустрији. — Манхајмски школски систем. — Школе за покушај. — Немачки радник и образовање. — Учитељство: Учитељска дотација у Хрватској и Славонији. — Практичне обраде: Увод у неограничени бројни простор. — Преглед књига: Код ујка доктора на селу, од др. Макса Окер-Блома, превела Јулка Јањићка учитељица. — Белешке.

Шта ће учитељство?

На свима линијама развија се све жешћи покрет и изборна агитација за избор посланика у народни сабор. Биће кандидата свакојаке могуће боје и сталежа. То просветно тело наше имаће свега, само неће имати у довољној мери представника наше просвете. Веће проније од овога не може бити. Тамо, где треба да је огњиште са којег ће букнути пламен просвете, тамо где треба да се посвети највећи део времена унапређењу наше народне просветности, која је усредсређена тако рећи у нашој основној настави, ту ће се чути реч многих излишних чланова, а неће се довољно чути реч наших просветних радника, јер једва ако један или двојица уђу у сабор. И ми још декламујемо о неким тежњама за унапређењем народне просвете. Ми истичемо сваки час како нам је стало до неке просветности. На дугачко и на широко расправљамо о неким партијским просветним програмима, а кад дође време да се просвети да што је њено, онда ће за њу да адвоцирају сви, који је у животу поштују само по спољашњој форми, само с тога што морају, да се не назову назаднима, а реч о њој, и у њену корист неће водити они који познају њену душу. Тако смо ми већ одавно радили, па зато нам тако и напредују народне ствари. А кад су учители подизали глас да им се даде заступство и у сабору, онда се од њих изнуђавало и милом и силом да одустану од тих захтева, јер то није родо-

љубиво. Седамдесетих година утицали су на учитеље да дају изјаве, да нису за сталешко заступство. И данас ћете читати како се размахују у даној прилици, партијска ограничена и себична гледишта, како чују да се учитељи уједињују негде и споразумевају у корист учитељских школских интереса, те их немилице погрђују и клеветају лично и у свима другим правцима, приказујући тај њихов рад као неродољубив, непријатељски и издајнички према народу. А у ствари ко је неродољубив и непријатељ народу, него те партијске галамције, које за љубав партијских и личних интереса својих партизана све имају пре пред очима, него народну просвету и корист од ње по народ. Народу приповедају маркове конаке и приказују учитеље као себичњаке, а овамо за најбитнији услов народног унапређења, за просвету, толико се у одсудном моменту сећају, као ма и за какву другу споредност. Тамо, где се баш никако не може водити посао без људи, који представљају коло просветних радника, у народном сабору где је управо све друго споредно, а просвета главно, ту баш неће бити оних представника, који би најизразитије изнели шта треба народној просвети. Али да, биће адвоката! А неки од њих рекли су још пре десетак и више година: „Па на што нама учитељи у сабору, адвокати могу школску ствар исто тако добро заступати као и учитељи. Они ће се „дати

информисати“ од којег стручњака, па ће је заступати као и стручњак“. То су речи оних адвоката, чија је странка подилазила и подилази учитељима док јој требају, а после диктира анатеме против учитеља, кад ови затраже оно што им по праву припада као представницима просветна рада у народу.

Шта ће дакле у таким назадним друштвеним приликама учитељство? Оно ће чекати срећу, да му други кроји капу. А како му кроји, то смо се и ми уверили, а и они наши старији пре нас. Место да се сво учитељство поучи на тим прошлим својим погрешкама, а оно и данас још има у свом колу наивних људи који верују празним обећањима; оно и данас има људи који под видом заступања неког правца у народну корист, иду затим да својим личним интересима или свом личном престижу задовоље. А општа ствар учитељска и школска, дакле ствар народне просвећености, нека чека до бољих времена. И то је онда рад у корист неког просветног програма за народ! Лепа просвета и лепа изгледи за напредак! Кад год дође до сабора онда се јасно покаже колико има истине, љубави и самопрегора у оних, који дотле онако силно грме у корист народне просвете по разним новинарским чланцима и разним орацијама у народу.

И све ће то дотле тако бити, док учитељи не буду сви до једног прво учитељи, па онда чланови партија, кортеши и томе слично. А кад они једном дођу до уверења да је пре сваке партије, па ма она како часна била, потребно бити прво борац за идеју онога позива којем смо се посветили, онда ће они све пресуђивати са другим мерилом и тек онда ће знати дати сваком и свачем оно место које му одговара. Сви они који много обећавају учитељима, а ништа не дају, знају каква лежи моћ у пробуђеном самопознању уједињене снаге учитељске, за то и настоје да у учитељству подржавају и онаке, који ће сметати општој заједничкој акцији учитељској. Сви ти знају и схваћају, да би така заједничка акција учитељска, окренула из темеља правац досадашњег јавног рада на просветном унапређењу народном и да би таким радом, престало царство мрака, и све

празне орације да не би наилазиле ни на какав одзив у народу, који би видео да се са говора прешло на дела, од којих он има стварне користи и по свој подмладак и по своју кућу и по своју сретнију и берићетнију будућност у опште.

Но све то може бити тек онда, кад ми учитељи не будемо гледали сву срећу у положају добро записаних кортеша, него кад свој рад будемо улагали у идеалније сврхе, као искрени и прави пријатељи и чувари народне свести од сваке инвазије, која иде за тим да га тренутно експлоатише у своје уске цељи.

До год учитељство не буде у ширим размерама и заједнички развило у том правцу рад, дотле ће ишчекивати из туђих шака шта му се да и ако му се што да, у корист његовог и школског положаја, угледа и самосталности, а кад једном пође правим правцем онда ће учитељство бити господар прилика.

М.

ЗАКОН АКЦЕЛЕРАЦИЈЕ И ПОЈАЧАВАЊЕ СЕНЗОРИЧКОГ НАДРАЖЕЊА.

— Психолошко-педагошка штудија. —

Dr. phil. & paed. Паја Р. Радосављевић.

Факат да су Песталоцијеве просте али дивне интуиције уродиле ванредним плодом, довољан је доказ ђенијалности тог светског филантропа. Школски системи, који су основани на доктрини сензоричког, осетног, чулног настављања, живи су споменици успомене тог сиромашног али ђенијалног Швајцарца. Из језгре његових идеја и живота потекла су забавишта, лабораторијска метода, штудија природе, ручни рад и многи други битни чиниоци наше модерне наставе. Његов непрестани поклич, који је после тога одјекивао у програму скоро сваког озбиљног педагошког реформатора, беше: „Das Fundament des Unterrichts ist die Anschauung“, што у нашем значи: основица наставе лежи у чулном посматрању. „Прво развиће дететових мисли“, вели он, „врло се квари вербалним системом настављања“. Његов захтев да наставу морамо психологизирати („Ich will den menschlichen Unterricht psy-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

chologisieren⁴⁾ таман пристаје и подупире новији захтев: школу морамо социјализирати.¹ Само на темељу уједињења ових двају комплементарних истина или процеса може нас педагогија задовољити.

Оно што је Песталоци емпиријски и интуитивно открио, данас се оснива на научним истинама. Кад је он онако тврдоглаво јашио на личном посматрању и на аквизицији индивидуалног искуства као *sine qua non* раног васпитања, он је је просто ишао по плану ког се природа већ одавна држала. Новији прилози славних хистолога пружилише научно оправдање за ту знамениту педагошку доктрину. Ја би то могао сумирати као закон акцелерације и појачавање сензоричког надражења.

Према истраживањима шпанског хистолога: Рамон а Кахала и других светских неуролога² познато је да између чулних органа и различитих поља коре великог мозга, постоје врло уско спојени ланци кондуктора или неурона, према којима се једна једина импресија (утисак, упечаток) вођена помоћу једног јединог елемента ланца спровађа, као оно лавина, све то већим бројем нервних ћелија док се напослетку читава риа нервних ћелија не надражи у церебралном кортексу (кори великог мозга).

То изгледа да је опћи закон, закон који се може применити на сва чула. Узмимо на прилику чуло вида. У *fovea centralis retinae*, где је видна оштрина највећа, један штапић или чепић, на кога је пала сунчана или светла зрака преноси ексцитацију (надражење), на биполарну ћелију; ова опет спровађа тај надражај ганглијској ћелији што лежи испод ње (ћелија ганглијског слоја); ова опет ћелија, помоћу нервних продужења

богато се разграђава по предњем делу четвороквржја преносећи надражење на овећи број ћелијичних група; напослетку, аксонски, осовински цилиндри тих ћелијичних група завршују се у окципиталном, потиљном делу коре великог мозга, где оне, помоћу својих огранака, долазе у додицај са цбунастим завршецима неизмерног броја пирамидалних ћелија. Стога: у једној јединој импресији, коју прима један једини чепић, стотине или можда и хиљаде нервних ћелија кортикалне ареје (поља велике мождане коре) троше своју нервну енергију.

Тај исти процес огледа се и у погледу на аудитивни (акустички, слушни) апарат. Једна или две длакасте ћелије Кортијевог органа, пренашају надражење акустичког нервног влакна (ћелија ганглијске шпирале пужића), које са своје стране продужује надражење ка вентралном, предњем акустичком зрну продужене мождине. У овом месту свако акустичко коренито влакно, помоћу бифуркације (Келикер, Хелд и други) и безбројних колатерала, пренаша покрет по многобројним нервним ћелијама. — Сваки тај кондуктор или осовински цилиндар ћелија вентралног нуклеуса (језгре, зрна) иде ка трапезоидном телу продужене мождине, где помоћу својих многобројних колатерала, нове серије неурона, што леже у нуклеусу трапезиума, вишег маслинастог тела, нуклеуса премалинског и нуклеуса задњег четвороквржја, ступају у лавац кондукције; напослетку то допире до коре великог мозга (кортекса), где се оно по свој прилици распростире преко овеће групе пирамидалних ћелија.

Према Рамон а Кахалу та лавинска метода кондукције (спровађања), огледа се и у чулном апарату за мирисање. И заиста, изгледа да је то обични поредак аферентних (сензоричких, осетних) живаца уопће. Голци, Кахал, фон Ленхосек, ван Гехухтен, Келикер, Рецијус и други припознати хистолози могли би се навести као ауторитети за та тврђења.

Стога је очито ствар, да је број пирамидалних ћелија коре великог мозга, покренуте надражењем са периферије, неизмерно велики, без обзира на то што је,

¹ Овај захтев у нас Срба и Хрвата најбоље заступа београдски професор: Др. Милан Шевић, који је одавна осетио непотпуност наше озцијелне, Хербартовачке Педагогије.

² Ramon a Cajal. Einige Hypothesen über den anatomischen Mechanismus der Ideenbildung, der Association und der Aufmerksamkeit („Archiv für Anatomie und Physiologie, 1895.); Иети: Sur la morphologie et les connexions de éléments de la rétine des viséaux. („Anatomischer Anzeiger, 1899.); Иети: Les nouvelles idées sur la structure du système nerveux (Paris, 1895.); Иети: The Croonian Lectures („Proceedings of the Royal Society“, London, sv. XV.). — Schwalbe, Anatomie der Sinnesorgane; Edinger и многи други.

можда, само мали број периферијско-сензоричких ћелија надражен. Због тога физичка основица перцепције или чулне презентације није једна једина ћелија. Свака ћелија у кортексу имајући удела у перцепцији (чулном опажању, „зору“ како вели Басаричек) може бити јединица функционирајући често пута у другим перцепцијоним комплексима или чулним слогајима. То је врло важно при тумачењу асоцијације, имагинације, меморије и т. д.¹

Dr. med. Рамон а Кахал, од кога сам у главномه побрао ова анатомска факта, сугерира да кортикална сензоричка средишта преставају праву, повећану и проширену пројекцију сензоричке површине чулних органа, и да, ради тога, постоји централна мрежњача и централан Кортијев орган. Додуше, свака периферијска сензоричка ћелија није заступљена у церебралном кортексу као једна једина пирамидална ћелија, као што то мисле многи поцуларни писци, већ је она репрезентована групом таквих ћелија.

Тачна суштина нервног надражења и дан дањи је проблематичка. По свој прилици да то за собом повлачи декомпозицију врло комплексних и несталних хемијских слогаја. То се упоређивало са влизом кућа од карата или редом цигаља. Поремећај, експлозија у једном крају низа изазива покрет читавог реда, и тај покрет, у своме ходу, сабира све то већи полицај и моментум. Ако је то тако онда је акцелерација и појачање нервног надражења у сензоричком апарату опет од значаја.

Надаље, примарни периферијски надражај може бити скоро индефинитивно мали, а резултирајућа мишићва реакција врло велика и посве несаразмерна јачини примарног надражења, као што је то случај на прилику у грчевима што потечу од голицања (шкакљања, тугаљивости). Може бити да су нервне ћелије што леже на путу кондукције, у неку руку резервоари

и да активна енергија сваке првне ћелије испрпљује још већу залиху у наредним нервним ћелијама. Шта више, велики број нервних ћелија доводи се у везу, и сабрана првна енергија на крају крајева бива посве изван саразмера напрама броју ћелија, које су у први мах биле апгажоване. Исповавање епилептичких грчева изгледа да је оваке природе.

Ма како важан био овај закон о акцелерацији и појачавању, ипак се не сме смести с ума једна друга страна питања. На први поглед човек би могао претпоставити, да ако је овај закон истинит и ваљав, онда се држање мора равнати према природи и јачини активних надражаја. Додуше то не повлачи за собом и чињеницу, да надражаји делују на већ органисану структуру, која је готова да реагира на такве и такве надражаје а не на друге. Са физијолошке стране неке првне ћелије јесу набрекнуте, напуњене, а са психолошке стране постоје одговарајућа интересовања. Насрћи и врти се око организма колико год хоћеш па ипак некоји надражаји, релативно говорећи, не ће ни мало реагирати, док с друге стране персистентне, експлозивне реакције могу да се изазову са привидно незнатним надражајима. Ни највеће ни најслађе ораторство не ће такнути маче да вам се приближи, док мигање врпце по поду моћно делује на предаторне, појудне карактеристике, које су својствене само мачјем роду. Десет заповеди Божјих не садрже заповед да родитељи воле своју децу, но, васколики једи са синајског брда одлегаху са заповешћу, да деца треба да љубе и поштују своје родитеље. Мајка седећи у парку по коме се сиграју хиљаду живахне дече чуће плач свог детета поред све те буке и галаме. Очита је ствар да је у тој брзој реакцији по среди очекивање, најљиво држање. Силе су мобилизоване, готове на акцију. Онда где се налазе наша интересовања, тамо ће бити и пут којим ћемо поћи. С тога ако узмемо два надражаја која изгледају да имају подједнаку потенцију, онај надражај, који апелује на набрекнуте чулне органе или централне нервне ћелије, које су већ напуњене сувишно сабраном енергијом, постићи ће да из

¹ На темељу тог схваћања ја сам своје мисли изнео у својим засебним књигама: „Uvod u eksperimentalnu psihologiju“ (I. св., 1908.; II. св., 1909.); „Надрг ошће психологије“ (1909.); „Uvod u eksperimentalnu pedagogiju“ (I. св. већ је готова, а издаће је хрв. педаг. књижевни збор у Загребу); „Психологија за учитеље свију школа“ (ово је моје највеће дело; налази се у рукопису код беогр. учит. удружења).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

маме куд и камо јачу реакцију него ли онај надражај, који апелује на первне органе или живчане ћелије, које су већ исприљене радом, умором или болешћу.

У савезу с овим могли би навести различите феномене первне акције које по природи суделују и надопуњују ову тенденцију у акцелерацији и појачавању чулног надражења. Примера ради, **солидарност нервног система кондуциван је у пропагисању нервних импулза из једног поља или групе нервних ћелија у друго поље.** Та солидарност функција објашњава до некле појачавање струја са другим струјама из других поља. И угодност се може појачати сходним побуђењем других поља. И тако оно, што упливише на једно поље или групу нервних ћелија утиче и на остали систем. То јединство функција са релативном диференцијацијом функција различитих делова по свој прилици, да обрадује физичку основицу персоналности.

(Наставиће се.)

Образовање воље.

Жарко Благојевић. — Сомбор.

(Наставак.)

А. Образовање воље непосредним начином.

1. Надзором.

У томе, да је надзор потребан, слажу се сви педагози. Чак и Русо, који детету даје толику велику слободу, Емила свога држи под сталним надзором. Но Русовљев се надзор, као што и Шлајермахер каже, у нормалним приликама не да изводити. С једне стране, што би захтевао цео живот васпитачев, с друге стране пак, што се са више деце не да остварити.

Надзор се очитује у двојаком облику т. ј. у позитивном и негативном. Негативан је надзор онда, кад детету извесне ствари не дозвољавамо да види, чувамо га од штетних утицаја, или кад му забрањујемо што. Позитиван је надзор пак код заповедања.

Са гледишта надзиравања интернатско васпитање морамо држати за умесно, у Немачкој за ту цел постоје т. зв. алумнеуми [у новије доба оснивају се

и код нас Срба], где се васпитаник не налази само под сталним надзором, него се ту води брига о њему т. ј. о рационалној и удесној душевној и телесној незрињеговој. Језуитске школе су уопште добри интернати били.

Домаће васпитање стоји до родитеља, до њиховог педагошког знања. Међутим је највише таквих родитеља, који не знају да се према својој деци ставе на објективно становиште квалификујући рђаве наклоности дечије за несташлук; ако су послом оптерећени остављају их на „брижљиви“ надзор служавки или што је ваља још горе остављају се и без надзора. Истина је, да има родитеља, који заиста са добрим педагошким тактом васпитају своју децу; који некако по нагону добро одабирају душевну и телесну храну дечију; који их по нагону хране са здравим лако сварљивим врстама воћа, са биљном храном, са јелима која шећера садржавају, који их хране са маунастим зељем којим им снаже коштава ткања. Али има их и таквих, који са својим рђавим примерима управо трују дечију душу; који са неумесном прехраном, алкохолним, раздражљивим пићем (који понекоји лекар ни за лек не употребљава), јако зачињеним јелима и облапорношћу пак упроцашћују њихов организам.

Има и интернатско васпитање својих лоших страна, но не могу му се одрећи они сјајни васпитни успеси, које су у стању на васпитном пољу да покажу интернати задахнути правим педагошким духом.

Браунинг (Browning) сећајући се заводског васпитања каже: „Не беше ту служавке, која би кварила и не беше ту родитеља, који би се смејао несташлудима дечијим“.

Негативна страна надзора се протезе и на душевни живот дечији. Као што не ваља, да се детету дају алколна пића, исто тако је штетно да им се дају онаква знања, која им превазилазе душевну снагу или уопште која и нису за њих. Русо је са овом негативном страном надзора отишао у крајност. Он васпитава дете од друштва сасвим одељено и тек кад је од 16 година, онда га научи читати. Ми не падамо у крајност тада, кад дете од 6—7 година

научимо читати и читалачке предмете му од сада одабирамо. Дечије доба скратити нпр. раним похађањем позоришта или васпитавањем „чуда од детета“ није слободно.

Позитивна страна надзора је заповедање. Васпитаника треба рано научити на то, да „*Quod licet Jovi, non licet bovi.*“ Међутим са заповедањем треба штедљиво поступати. Хербарт и Бред (Braid) кажу, да васпитач не заповеда много. Нека даде васпитанику извесне волунтарне слободе, самосталности. Нарочито морамо пазити на ове две ствари: не заповедајмо много, и при заповедању будимо увек строго доследни! Нека је свака заповест одређена, категорична. Ако дете види, да су заповести васпитачеве смешне и неизвесне, педагог је свој авторитет изгубио: дете се ослободило хетерономије и биће тврдоглаво, упорно. — „Нека је педагог у свима приликама доследан“. То је правило у педагогији од велике важности, нарочито испочетка, — *principiis obsta* — нека педагог не буде лабав. И код дресуре животиња доследност је главна ствар! — Хербарт каже, да је свака дисциплина добра, чак и рђава само ако је доследна.

Много заповедање нарочито Херберт Спенсер повија са темељним аргументима. Он држи, да узрок највећем делу деморализације лежи у одвише строгом, сухопарном школском животу. Кад дечак ступи у друштвени живот, то се обично догађа са јаком променом душевног стања његовог. Дечак, који је до сада васпитаван одвише строго, без самосталности, под великим надзором, са многим заповедањем и забрањивањем, кад ступи у живот, долази из највеће хетерономије у најпотпунију аутономију: те ће се лако откритљати на ивицу моралие покварености, на стазу греха. Дечији живот нам даје за то много примера. Што је више трпело у школи „јарам“, тим јаче осећа и жељи слободе. Херберт Спенсер је с правом могао да сравни ту за индивидуални живот важну истину с историјом човечанства. Аскетизмом средњег века, претераним захтевима његовим (целибат наше Гргура, умртвљење тела, испосништво, девичански завет, представе о паклу а дѣ

лом помоћу оруђа које још и данас постоји) застрашено човечанство се у реформацији купало у необузданим оргијама и тад је избила на површину насилно угушена природа човечија.

Тако пролази и оно дете, коме се само заповеда, забрањује, а све у св. име педагогијино; а кад једном дође до аутономије, жељно хита за уживањем и тоне у талогу неморала.

Добар педагог ће са развијањем детињим постепено напуштати заповедање и забрањивање. И тим ће постићи, да дете неће ни приметити, како је дошло до аутономије.

(Наставиће се).

Данашња јавна настава у Немачкој.

(Од Др. Павла Штецнера).

Превео Ahmed.

III. ОДЕЉАК.

(Наставак.)

ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ.

A. Универзитети.

3.) Штуденти.

Сведоџба зрелости са хуманистичке гимназије јесте услов за неограничено похођење универзитета, само философски факултет прима за извесне дисциплине и абитуријенте с деветоразредних реалних школа. Штудије трају обично 3—4 $\frac{1}{2}$ године а штуденти су већином између 20—25. године. Академски триенијум, који је пређе био нормално време за штудије, данас је недовољан а нарочито у философском факултету, где штудије трају просечно 4 године.

Школски одмор износи од прилике до 20 недеља, дакле на $\frac{2}{5}$ целе године. Много се викало противу овако дугих ферија али без икаква, права јер не треба заборавити, да се од професора не тражи само да предаје и руководи вежбањима него да и науку унапређују својим испитивањем, а за ово као и за научна путовања потребно им је четврт године. Па и за штудента, нарочито у вишим семестрима, није овај

одмор за бадавадисање, јер тим одмором добива најбоље време за своју властиту штудију, за интензивну лектуру и време за спремање збирке. Још ако може своје ферије или бар један део да проведе у изучавању земље и народа, онда му употребљено време неће бити изгубљено ни за доцнији живот.

Штудент ужива на универзитету велику слободу, која је у највећој противности са обузданим и принудним школским поступком. Он бира себи предавања по својој процени као и доценте, које ће слушати; а остаје му на вољу да редовно посећује предавања, или ако налази за умесније и да не иде на предавања већ да код куће ради. Он може и да мења универзитет по своме нахођењу. И тако поред потпуне слободе учења код професора постоји и слобода учења код студентата, која је драгоценост за немачког студента јер му оставља, да слободно по својој индивидуалности бира себи поље науке, на коме жели да постигне циљ свога академског штудијума.

На крају штудија постоје испити, који се не морају полагати; јер се сваки може избрисати из списка академских грађана а да ни један испит не полагаје. Испити су двојаки: академски и државни. Академски се полагају пред факултетом ради добивања академског достојанства; а државни се полагају пред испитном комисијом, коју држава одређује на извесно време, и овај положени испит јесте услов да се уђе у практички позив.

4.) Статистика.

Немачка има 20 универзитета и једну академију. Од овог броја долази на Пруску 9: Берлин, Бон, Бреслава, Гетинген, Грајсвалд, Хале, Кил, Кенигсберг, Марбург и академија у Минстеру, која има само теолошки и философски факултет; Баденска има у Фрајбургу и у Хајделбергу; Баварска у Ерлангену, Минхену и Вирибургу; Хесенска у Гисену; Мекленбург у Ростоку; Елзас-Лотарингија у Штрасбургу; Саксонска у Липисци; Тириншке државе у Јени и Виртембершка у Тибингену. Сви ови универзитети имају факултет за протестантску теологију сем Фрајбурга, Минхена, Минстра и Вирибурга;

факултети за католичку теологију постоје у Бону, Бреслави и Тибингену поред протестантске и још у Фрајбургу, Минхену, Минстру и Вирибургу. Сем Минстра, свугде постоје правни факултати; а у Фрајбургу, Штрасбургу и Вирибургу урачунавају се и национална економија и наука о финансијама, које обично иду у философски факултет, а које се у поменутих универзитетима зову правним и државним наукама. У Минхену и Тибингену постоји факултет за државно газдинство, односно за државне науке, на који се уписују нарочито будући административни чиновници, шумари и пољоделци. Медицински факултети свугде постоје сем Минстра. Неподељени философски факултети постоје на свима пруским универзитетима а онда још у Фрајбургу, Гисену, Јени, Липисци, Ростоку, Ерлангену, Минхену и Вирибургу; а у последња два места одељен је факултет у философско-историчко-филолошку и у математичко-природњачку секцију. У Хајделбергу, Штрасбургу и Тибингену факултет је потпуно подељен, јер поред философског факултета постоји још и математичко-природњачки факултет.

На 20 универзитета и академији у Минстру било је у зимњем течају 1897—1898. године 36.601 студент заједно са слушаоцима и хоспитантима, од којих н. пр. у Берлину беше 4700 поред 5606 иматрикулирани студентата. Од горњег броја долази до 30% на медицинаре, по 25% на јуристе и на слушаоце философског факултета, 14% на протестантске и 6% на католичке теологе.

У години 1892. било је на универзитетима свега 2275 доцената и 25 лектора и то: на протестантску теологију 155 (102 редовна професора, 30 ванредних и хонорарних, 23 прив. доцента); на католичку теологију 63 (49 редовних, 9 ванредних и хонорарних, 5 прив. доцената); на правнички факултет 222 (148 редовних, 31 ванредних и хонорарних, 43 прив. доцента); на медицински 638 (211 редовних, 189 ванредних и хонорарних, 238 прив. доцената); на философски 1197 (519 редовних, 332 ванредних и хонорарних, и 346 прив. доцената).

В. Техничке велике школе.

Стално напредовање значаја техничких наука за цео данашњи живот учинило је, да се поред универзитета, који негују духовне науке, подигну и такви заводи, на којима ће више техничко образовање добити научни облик. Ове политехнике или техничке велике школе тек су у најновије доба једнако уређене и то у облику, који их изједначаје с универзитетима.

Од значаја је било за развиће ових школа, када су се 1879. године спојиле у техничку велику школу занатлиска академија и грађевинска академија у Берлину, у чијем је штату свакова одредба у § 1.: „Техничка велика школа има циљ, да пружи више образовање, које је потребно за технички позив у државној и општанској служби и за индустријски живот као и да негује науке и вештине, које спадају у техничку наставу“. И над овим школама води надзор министарство просвете а њихове уредбе су аналогне с универзитетским. И техничке велике школе подељене су на одељења, као што је Берлинска на 5 одељења: за архитектуру; за грађевинско инжињерство; за машинско инжињерство заједно с грађењем бродова; за хемију и рударство; за опште науке, нарочито за математику и природне науке.

И техничке велике школе имају своје ректоре са сенатом, који чине професори. Професори појединих одељења образују колегије, које имају своје старешине као што имају факултети своје декане. Поред професора постоје доценти и приватни доценти; а хабилитација бива у појединим одељењима исто онако као и у факултетима. И овде имају студенти приличну слободу у избору предавања. У последње време и техничке велике школе добише једно право, које су до сада имали само универзитети, што сада и оне могу давати једно академско достојанство, докторат инжињерима.

У Немачкој има 9 великих техничких школа и то: у Ахену, Берлину, Брауншвајгу, Држђавима, ХанOVERу, Карлсруху, Минхену и Штутгарту. На овим школама радило је 1896. године 887 наставника, који су имали 8682 слушаоца, од којих је $\frac{1}{7}$ странаца. Техничке велике школе имају

понајвише исту поделу одељења као што је у Берлину: али Ахен има још једно одељење за рударство, Брауншвајг за фармацевте и Минхен за пољопривреднике. У одељењу за опште науке превлађују математичко-природњачка предавања; а даље образовање у философији, литератури и језику као и у историји, најбоље се постиже у Држђавима и Штутгарту.

Пољопривредне велике школе постоје у Берлину и у Попелсдорфу код Бона. Она у Берлину у вези је с техничком великом школом а ова с универзитетом у Бону, услед чега се њихови слушаоци могу уписати у дотичне велике школе.

Рударске академије јесу у Берлину, Клаусталу у Харцу и у Фрајбургу у Саксонској. Оне служе за практично и теориско образовање виших рударских чиновника. Предмети у овим академијама јесу рударство, наука о топионицама и сољанама као и помоћне науке: виша математика, минералологија, геогнозија, хемија, механика и наука о машинама.

Шумарске академије, којима је задатак да даду више шумско образовање, нарочито пространо теориско и практично образовање за службу у државној шумској управи, постоје у Ашафенбургу, Еберсвалду, Ајзенаху, Миндену и Таранту. Штудије у овим школама трају 4 семестра, само у Таранту за потпуну штудију узима се најмање 5 семестара.

Марвено-лекарске академије постоје у Берлину, Држђавима, ХанOVERу, Минхену и Штутгарту. Оне служе настави и испитивању у домашају марвено-лекарске науке и њених помоћних наука.

Ради потпуности да споменемо и трговачку велику школу, у Липици, која у наслону на универзитет има да даде трговцима научно образовање у национално-економном и меркантилном погледу. Оваква школа биће ускоро подигнута и у Франкфурту на Мајни.

Сви ови заводи управљали су се у своме уређењу према универзитетима, као што им и редовни учитељи носе титулу професора и могу се свугде хабилитирати као приватни доценти.

(Наставиће се).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Педагошки преглед.

Образовање женскиња у Јапану. Јапан је земља ванредног напретка. Од једне затуцане феудалистичке државе, постала је за десет година (1867—1877.) модерна уставна држава. Данас се може Јапан назвати у потпуном смислу модерном земљом, чија се култура може упоредити за земљама у западној Европи. Шта више у неколико је и претекао те земље. Нарочито у положају жене у Јапану. Још пре постанка будизма и конфучионизма заузеле су жене скоро исти такав положај као и људи. Проф. Нарузе оснивалац првог женског универзитета у Јапану, вели да већ ни тада није било ни сенке од оне „варварске идеје“, да су људи све, а жене ништа. И политички утицај имале су жене и девет жена било је већ и на царском престолу јапанском. Нарузе тврди да се оне и на бојном пољу одликовале; и на књижевном пољу су већ у оно доба знатно радиле. Многа стара јапанска дела су жене написале. Барон Suemateu тврди, да је у 19. столећу и у време цветања кинеских студија домаћа литература била скоро не-кључиво у рукама женских. У току напредовања и ширења будизма и конфучионизма углед жена је пао и упоредо са феудализмом ишло је и угњетавање жене. У оно доба, дакле око средине 19. века, било је забрањено женским, да се осим домазлука баве чиме другим, а нису смеле ништа друго учити осим кувања, шва, ткања, служења тејом и цвећарства.

Уваћањем европске културе и укидањем феудализма свануло је и женскињама. Гроф Окума вели: „Има их много, који мисле, да женским не треба више образовање, али је таким сваки даном све мање. Држим да је то логично и праведно, да женске, ако желе добију исто образовање као и мушки“. Женско образовање јако је коракнуло напред у Јапану од рестаурације. Већ године 1902. било је 70 виших девојачких школа, за које је утрошено 2.609.860 мар. Виши семинар за женске кандидаткиње за учитељство имао је 1903. год. 361 ђака, а издатци су износили 195.640 мар. У редовним основним школама уче се мушка и женска деца заједно. Јавне средње школе слободно могу полазити и женске. Највећи напредак учињен је оснивањем универзитета што га је основао проф. Нарузе. Он је у

Америци проучавао три године женско образовање. 1894. г. вратио се натраг у Јапан и издао 1896. дело „Женско образовање“, које је врло добро било примљено и помогло оснивању виших женских школа. Набрзо су ове школе биле тако јако посећене, да их није било доста и почеле се по свој земљи оснивати приватне женске школе. Тада је Нарузе изнео свој план о оснивању женског универзитета и задобио је у Токију људе као што су маркиз Ито и гроф Окума, тако, да је 10. априла 1901. г. основан први женски универзитет. Универзитет има домаће одељење, одељење за јапанску књижевност и одељење за енглеску књижевност. Почело се са 250 студенткиња. Толико исто их је дошло и у приправно одељење. Друге године било је већ 800 слушалаца, а треће 1000.

Упада у очи да се у том жестоком одушевљењу упало у једностраност што влада и у европским земљама, те се ишло само за интелектуалним образовањем. Нарузе држи, да би вреније било, да се женске школом не отуђују од домаћег живота, кад доврше школу и врате се кући. У Јапану стоје дакле у реформи женског питања на становишту Јелене Кеј и начелима која је истакла у свом делу „О љубави и браку“. Нарузе говори: „Иако универзитет има 500 питомаца са разних најудаљенијих крајева земље, то смо одмах од почетка водили завод тим правцем, да се школски живот колико је више могуће приближи домаћем животу. То је једна одлика јапанских универзитета, коју је и публика признала. Спаваће дворане н. пр. имају 17 одељења, а у свакој нема више од 25 студенткиња. Према предстојници владају се као према матери, а између себе пазе се као сестре. Кување, прање, постављање стола, спремање и улепшавање соба, вођење куће и све што треба кући, пазе студенткиње. Тај свакодневни рад подсећа их на њихов завичај и уче се практички водити добро уређен домазлук. Девојке које станују у просторијама универзитета осећају се као код своје куће“.

Друга једна важна страна у женском образовању је положај веронауке. Не само да се заступа без вере настава у моралу, него се у опште настоји око тога да се васпитање и религија ни чим међусобно не заостављају. Нарузе вели: „Васпитање нема права да удара на верске системе, ако то чини

напушта своју рођену сферу. У школи не треба допустити, ни да се према религији непријатељски поступа, ни да се она шири. Треба настојати да се избегну обе погрешке. У учитељима да је дух вереке трпељивости према свима верама, и они треба својим ученицима да оставе потпуну слободу у избору религије, у исто доба треба их задобити да утубе животна начела и да их истражују и да душевно подижу своје ђаке без утицања на њихову индивидуалну веру. Така настава је подесна, да утврди у ђацима уверење у битну и вечну истину и да разликују мање вредне елементе своје вере“. Наруже држи, да се само толико може бавити васпитање са религиозном наставом. Он вели, да се и женски универзитет држи тога начела.

Вредно је споменути, да се од 1900. год. и у поштанским звањима примају женске, а у звање се примају неудате женске, од 15 до 20 година. Женске у тој служби морају бити сасвим слободне од домаћих брига и обвезати се на двогодишњу службу.

„Päd. Studien“.

Школа и настава.

Реформа народног школства у Аустрији.

Аустријски међународни комитет за реформу народног школства одржао је свој састанак у Бечу 10. априла о. г. У њему су заступљене све учитељске организације у земљи. Комитет ће се проширити да у њега уђу и неучитељи. Сад су у њему заступници немачког учит. савеза у Аустрији, удружење „Freie Schule“, социјално педагошко удружење, заступници словенских учитељских удружења и заступници талијанског учитељства. Заступници чешког и моравског удружења и деловођа Савеза словенског учитељства, суделовали су на овом збору, јер им је било загарантовано, да ће захтеви словенског учитељства бити респектовани не само у формалностима, него и при мериторном одлучивању у опште. Сви делегати заступали су око по стотине хиљада аустријског учитељства. Већано је како да се спреми објективни, потпуно сређени материјал, за критику садашњег школског стања. Прибрана грађа даће преглед у којем правцу треба измене и где треба нај јаче положити снагу за реформни рад. У свима покрајинама

основаће се народни комитети, у којима ће бити заступници учитељских организација, народно-просветних удружења и других народних корпорација, чија ће бити задаћа да што ширу јавност заинтересују за школеку реформу. Друштвени учитељски зборови објавиће захтеве, који теже за напредним и слободоумним изменама аустријског школског закона.

Више него четрдесетогодишња горчина тога закона довела је до сазнања, да га треба реформисати у духу, у којем је био замишљен, да треба излучити из њега све половности и неодређености, са којих је рамао. Закон је стављао у изглед много што шта, што би унапредило школу и учитељство, али од тог свега није ништа створено. Напротив враћало се застарелим појмовима и није се могло ићи напред од конзерватизма, бирократизма аустријске администрације и сличних сметњи. С тога се оваком организованом акцијом иде за тим, да се широј јавности даде стварна појимања о штетности досадашњег закона и да се та јавност покрене у корист реформисања школске наставе.

„Učit. Noviny.“

Манхајмски школски систем. У прошлomu броју „Шк. Гл.“ донели смо белешку, да је хамбуршко веће одбило уважање манхајмског школског система у своје школе. Цела ствар текла је овим током: С јесени 1909. год. држао је др. Сикингер, на жељу хамбуршког грађанског одбора, предавање у Хамбургу о манхајмском школском систему. Већ пре тога били су у Манхајму изасланици хамбуршке школске власти да проучавају тај систем. После предавања Сикингеровог био је изаслат и др. Фрике у ту цел. Оба изасланика хамбуршка заступала су у свом извештају једно становиште: да се одбије уважање манхајмског школског система. Др. Сикингер написао је у тој ствари броширу у којој побија наводе хамбуршких изасланика. У своме спису брани Др. Сикингер темељно манхајм. школски систем и наводи да се нарочито изасланик др. Фрике држао само спољашњих ствари и да начелно није ништа побио. Нарочито упада у очи да је тај изасланик за 5—6 дана (од 15—20. XI.) свога бављења у Манхајму, могао цео систем тако проучити, да се о њему у свему потанко информираше. Други изасланик др. Албург држи се више начелних ствари у својим пригово-

рима. Али изгледа да је тежиште свима за- меркама у знатнијим издатцима за такав си- стем. Но свакојако од школе се не може тражити и да остане у своме примитивном уређењу и да одговори свима захтевима, које напредни друштвени развитак тражи од ње. Кад се траже напредни успеси, треба за њих створити и подесне прилике да се могу постићи. Код данашњег система, где се све и сва прима у школу без икаква одабирања и сређивања према душевном развитуку, не може ни школа стварати надприродна дела, да од таквог конгломерата изведе на свима подјед- нако васпитачко ремек дело. У свима створе- њима у природи има одабирања и сређености, само се никако не схваћа да тога мора бити и при васпитачком послу. Но у манхајмском систему лежи здрава језгра и тај систем мора имати будућности.

Школе за покушај. У Минхену је основано удружење за оснивање школа за покушај. Удружењу је главно: да изради код школских власти, да се оснивају школе за покушај за модерне педагошке захтеве, односно да власти даду средства за оснивање таквих школа. Осим тога ће удружење стварати земљиште на ко- јем би се родитељи, учитељи и власти спо- разумели у школским питањима.

Ко је ма и површно пратио развитак пе- дагогије за последњих 10—20 година, опазио је, да има већ знатна множина нових про- блема. Али ти проблеми, остају већином само проблеми, јер није било прилике, да се до- вољно опробају у пракси. Нарочито је то случај са оним већ дугогодишњим захте- вом, да се на место старе школе учења, уведе т. зв. школа рада, која узима за средство и излазну тачку сопствену (телесну и душевну) делатност детета. Да ли је та школа рада боља или гора од школе учења, не може се одлучити у теоритским диспутима. Ту је само један пут: да се практично покуша.

Референткиња Јованка Хубер у своме из- вештају, истакла је предност нове педагогије према старој школи веома изразито. Стара школа се преживела са својим сувише јаким истицањем градива, дете, младић, човек нису играли никакву улогу. Так је више свега учио „школски мислити“. У томе је кривица, да добри ђаци старе школе, често нису у животу ништа задржали од онога што су у школи научили. Градиво се мора ухватити са свог

доминирајућег положаја. Ново схваћање не види више у градиву за образовање васпитни циљ, него васпитно средство.

Мора се признати, да у школама има већ читав низ уређења, које воде рачуна о тим модерним погледима. Али се тиме не можемо задовољити. Мора се тражити, да се сва на- става оснива на начелу искуства или рада. То је немогуће у једном обичном разреду где има просечно 60 деце. Дилема између знања и умења за извесно ће се решити. И то не од данас на сутра. И кад стара школа вели: Шта ћете дати нашој деци за ризницу меха- ничког знања, за строги зашт који је држао сваког ђака по 3—4 часа прикованог за ска- мију; може јој се рећи: Даће им се способ- ност да сами изналазе, сами опажају, сами раде, даће им се усталаштво, жива свест о самом себи.

После предавања Хуберове развила се жива дебата међу родитељима, учитељима и лечницима. На крају су примљене резолуције које је одбор истакао. Прва му је задаћа да преда молбу магистрату, да се оснује једна школа за покушај. Ову молбу потписала су и удружења учитељско и учитељичко.

Немачки радник и образовање. Лист „Die Neue Zeit“ пише: „Неоспорно је да међу рад- ништвом постоји јака жудња за образовањем. Свима установама што служе за даље обра- зовање као што су: свеучилишни течајеви, музеји, изложбе и др. много се користе рад- ници. Та жудња за образовањем много кори- сти политичком и економском покрету рад- ничком, а тако и народној просвети. Од не- колико година придаје се велики значај образовању у партијским и синдикалним организацијама, а помоћу партијских и син- дикалних школа и књијница. Поред других установа, очекује се од књијница и читао- ница велики успех у корист радничког обра- зовања.

По једној статистици од 1907. год. која обухвата 852 породице из разних места, она- жени су ови резултати: 434 тих породица имају годишњи приход до 2000 марака, а 418 породица нешто мало већи приход. Оне дају на дружинске листове и књиге 52·67 мар. годишње или 2·3% од општег прихода. По- родице од 2—4 душе, троше на књиге и ли- стове по 55·31 мар., оне са 5—6 душа, по 51·19 м., а оне са више од 6 душа 47·81 м.

Према приходу троше оне породице које имају до 2000 м. прихода 43·91 м., оне са приходом од 2000—3000 м. — 55·52 м., а оне са више од 3000 м. прихода — 75·40 м.

Просечно дају на књиге, листове и др. списе 55·67 м. Најмањи је расход од 22 м., а највиши од 90·80 м. Свака породица држи по један лист.

Сличне податке изнео је и Др. А. Браун 1899. г. Ово су додуше скромни бројеви, али ипак доста разумљиво говоре зашто радничке организације све боље и боље напредују. То би могло за пример послужити и другима а нарочито нами учитељима, јер на жалост мора се признати да и међу нами има још знатан број оних, којима је у главном лектира дневни политички листови, а из своје струке једва да купе годишње и једну књижицу, а да држе и читају какав стручан школски лист, то им је досадно и сухопарно. Но прилике се развијају тако, да учитељ без даљег образовања не може више постојати као образован члан друштва, а најмање може постојати у том друштву као учитељ.

Учитељство.

Учитељска дотација у Хрватској и Славонији. Бан Томашић у свом приступном говору, у сабору краљевине Хрватске и Славоније, рекао је: „Друго је питање, које је непрестано одгађано, а које збиља из љубави напрана нашој домовини и напрана деци нашој и напрана онима, који их уче, не можемо више одгађати, — питање слабога материјалног стања наших народних учитеља, које морамо без обзира на наше данашње слабе финансијалне прилике што више побољшати. (Бурно и дуготрајно одобравање код већине.) Ово питање не ће доћи на дневни ред тек по оном реду, којим се буду решавали остали задаци, него ће ово бити старање, које ће ићи упоредо с осталим задацима, јер је то тако витално питање, да се више не може одгађати. (Бурно и дуготрајно одобравање код већине.)“ — Средишни одбор „Савеза хрв. учитељских друштава“ предао је 21. марта о. г. високом законодавном телу петицију за уређење материјалних и правних односа народног учитељства. Петицију су потписали народни заступ-

ници различитих политичких странака. Штампану петицију доставио је средишни одбор савеза свима народним заступницима, а разаслана је такођер и свима у „Савезу“ удруженим учитељским друштвима.

Практичне обраде.

ЛЕКЦИЈА ИЗ РАЧУНА.

Увод у неограничени бројни простор.

I. Припрема: Бројте од 1 до 10! (1, 2, 3, 4 и т. д.) Како се зову ти бројеви зато што само поједине ствари броје? (Јединице.) Како се зове то кад 10 јединица заједно саставимо? (Десетица.) Каква је разлика између десетице и јединице? (Десетица је десет пута тако велика као јединица.) На којем се месту пише јединица? (На првом.) На којем се месту пише десетица? (На другом с десна на лево.) Бројте у десетицама од 10 до 100! (10, 20, 30 и т. д.) Колико је 10 десетица заједно? (Једна стотина.) Каква је разлика између стотине и десетице? (Стотина је десет пута толико велика као десетица.) На којем се месту пишу стотине? (На трећем месту.) Бројте стотине од једне до десет. (100, 200, 300 и т. д.) Колико је 10 стотина заједно? (Једна хиљада.) Каква је разлика између хиљаде и стотине? (Хиљада је десет пута толико велика као стотина.) На којем се месту пише хиљада? (На четвртном месту.) Сад смо дошли до 1000, али ми можемо ићи и преко хиљаде.

II. Циљ: Данас ћемо рачунати преко 1000.

III. Обрада:

1. Бројни простор до 10.000.

а. Бројте по хиљаду док не набројите 10.000! (1 хиљада, 2 х., 3 х. и т. д.) Каква је разлика између 10.000 и једне хиљаде? (10.000 је десет пута веће од једне хиљаде.) На којем се месту пишу хиљаде? (На четвртном месту с десна на лево.) На којем месту ће се писати десетица од хиљада? (На петом месту с десна на лево.) Како се пише бројем хиљада? (1000) Како ће се писати десет хиљада? (10.000).

б. Сад ћемо бројати уз хиљаде још и стотине. Бројте уз 10 стотина увек по једну стотину даље, до двадесет стотина! (10 стотина, 11 стотина, 12 стотина — 20 стотина.) Како се зове десет стотина заједно? (Једна хиљада.) Како ће се звати друкчије 20 стотина? (Две

хиљаде.) Бројте од 20 стотина до 30 стотина! (21 стотина, 22 стотине — 30 стотина.) Како ће се 30 стотина казати друкчије? (Три хиљаде.) Бројте стотине од 30 стотина до 40 стотина! (31 стотина, 32 стотине — 40 стотина.) Како ће се друкчије то рећи? (4 хиљаде.) Бројте у стотинама од 40 стотина до 50 стотина! (41 стотина, 42 с. — 50 с.) Како се то друкчије каже? (5 хиљада) Тако ће се продужити бројање до 100 стотина. Како се друкчије каже 100 стотина? (10 хиљада.) Колико има стотина у 10 хиљада? (Има 100 стотина.)

в. Сад ћемо уз хиљаде бројати и десетнице и јединице. Како ћемо прочитати број кад уз 1000 додамо још 375 (једна хиљада, три стотине и седамдесет и пет.) Шта има у томе? (Има 1 х., 3 с., 7 д. и 5 ј.) На којем се месту пишу хиљаде? (На четвртом с десна на лево.) На којем се месту пишу стотине, десетнице и јединице? (с. на трећем месту, д. на другом месту, а јединице на првом месту с десна на лево.) Како ће се бројкама написати једна хиљада три стотине седамдесет и пет? (1375) Какав ће број изаћи кад на 2000 додамо још 468? (две хиљаде четири стотине шездесет и осам.) Шта има ту све? (2 х., 4 с., 6 д. и 8 ј.)

г. Вежбање у читању, писању и растварању бројева.

а.) Како се пише 5 х., 3 с., 9 ј.; б.)

8 х., 7 с.; в.) 9 х., 3 с., 7 д. и 4 ј.

б.) Напишите једно испод другог ове бројеве: а 3456, 4506, 6006, 9900;

б. 3735, 4808, 7007 и т. д.

в.) Напишите бројкама: пет х., 7 х.,

7 с., 8 х., 8 ј. и т. д.

2. Бројни простор до 100.000.

а. Како се каже 10 стотина заједно? (1 х.) Како се каже десетица од х.? (10.000) Сад ћемо бројати преко 10.000. Бројте на 10 х. увек по 10 х. док не набројите до 100 х. (10 х., 20 х., 30 х., — 100 х.)

Колика је разлика између 10 хиљада и 20 х.? (100 х. је 10 пута тако велико као 10 х.) На којем се месту пишу десетнице од хиљада? (На петом месту с десна на лево.) На којем ће се месту писати стотине од хиљада? (На шестом месту с десна на лево.) Како ће се бројкама писати сто хиљада? (Један и 5 нула, 100.000.)

б. Бројте уз 10 х. увек 1000, до 20 хиљада! (10 х., 11 х., 12 х., 13 х., — 20 х.)

Бројте уз 20 х. по 1000 више, све до 30 х.! (21 х., 22 х., — 30 х.) Слично овоме ради се до 100 х. Колико пута по десет хиљада има у једној стотини хиљада? (10 пута десет х.)

в. Задатци за вежбање у писању и читању бројева.

Како ће се написати 20 х., 30 х., 40 х., 50 х., 60 х., 70 х., 80 х., 90 х., 100 х., (20.000, 30.000 х. и т. д.)

г. Сад ћемо уз 10.000 додавати још и хиљаде, стотине, десетнице и јединице.

Колико је $20.000 + 5000?$ (25.000)

„ „ $30.000 + 6000?$ (36.000)

„ „ $40.000 + 7300?$ (47.300)

„ „ $50.000 + 5200?$ (55.200)

„ „ $60.000 + 4210?$ (64.210)

„ „ $70.000 + 3420?$ (73.420)

„ „ $80.000 + 6331?$ (86.331) и т. д.

д. Вежбање у писању и растварању бројева.

Шта има у 75.348? (Има 7 д. од х., 5 ј. од х., 3 с., 4 д., 8 ј.) На којем месту стоје десетнице од х., на којем ј. од х., на којем стотине и т. д.? (Десетнице од х. стоје на петом месту и т. д.) Како ће се то написати бројкама? (75.348)

Растворите, напишите и прочитајте ове бројеве:

а. двадесет и седам хиљада пет стотина тридесет и шест.

б. осамдесет и пет х. девет стотина седамдесет и три и т. д.

(Свршите се.)

Преглед књига.

Код ујка доктора на селу, написао др. Маке Окер-Блом, превела Јулка Јањићка учитељица.

У овој књизи говори се на вапредно лак, весит и занимљив начин како ће родитељи упознати и одвицати своју децу да не употребљавају на зло свој полни орган. Ово питање расправља се на западу сваким даном све више. Рад на овом пољу има својих добрих страна, по јако се већ и застрашује у томе. Данас се расправља тамо, да ли је подесније да рад на томе пољу развије школа или кућа. Има их и за једно и за друго. Многи веле да није подесно да родитељи предузму тај посао, јер мисле да ће родитељима само

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у ређим случајевима бити могуће, да у томе поуче децу. Пре свега недостаје им способности за то. Да поуке буду од стварне вредности, не могу зависити од случаја, него морају бити удешене по неком утврђеном правцу, а овоме нису родитељи вешти. Нема сумње, да рад на овоме пољу тражи вешту васпитачку руку, а и тога нема у многих родитеља. Као продукт досадашњег образовања они су тога мишљења, да им је немогуће са својом децом говорити о полним стварима. А многим родитељима и самима недостаје потребне зрелости. Из свега тога излази, да би то била дужност школе и васпитача. А како би се то могло изводити, и у томе има разног мишљења. Искуства у томе питању још слабо има. Но има нацрта по којима би се то могло изводити. Између осталих, ту су нацрти К. Höller-а и Марије Лишњевске. Обоје хоће да се те поуке изводе у природописној настави. Аналогно према расплођавању и размножавању биља и животиња, да се говори потребно и о размножавању и рођењу човека. Већ у средњем наставном ступњу да се то отпочне, а у горњим разредима да се у концентричним круговима продужи. Конрад Höller приближио се у своме плану више могућностима. Марија Лишњевска извела је опширно свој план. Она хоће да се осмогодишњем или деветогодишњем детету говори о размножавању биља, риба, тица и сисаваца и да се поучи о развитку јајета. Детету од 9—10 година, да се говори о развитку детета у материној утроби. „Дете зна, да сваки створ има семе и чује да тако човечје јаје има и у материној утроби. Оно само долази до тога, да то мора расти (о оплођавању му се на старијем ступњу говори) и тада му се покаже слика материне утробе (трбуха) у којој се види дете. На идућем ступњу — 10—11 год. —, говори се о оплођавању у риба и у тица. Утицај семена упоређује се са биљним животом и покаже се оплођено кокошије јаје. Унутрашњост тичијег (женкиног) канала и пут којим семе иде приказује се очигледно сликом.“ У идућем ступњу — деца од 12 год. — говори се о истоме код сисаваца. „Како се храни ембрио. Болови порођаја. Чин спајања описује се мирно, простим речима. — Именују се полни органи мушки и женски, сликом се покаже унутрашњи пут семена у материцу. „На највишем ступњу говори се о полном животу човечјем.“ „Дечи,

која су тако припремљена — вели та списатељка — може се на горњем ступњу све рећи, што има још да се каже.“ — „Спољашњи и унутрашњи органи за расплођавање човека покажу се у слици.“ „Говори се о срећи по човечанство везом човека и жене и о страшној несрећи ако се то без мере и наравствености црпе и да човек не треба да заборави да му је у том чину дата стваралачка моћ, која у себи носи велику одговорност према новом животу.“ — „О оболевању полних органа, о менструацији, о штетности прераног полног уживања и дражења (алкохол, неморалне, слике, књиге.“)

Изнели смо овде главније, да се види куда је та много спомињана Лишњевска забраздила. Читати детаљније шта та све не заступа, мора се човек чудити да се у иначе трезвеног и умног света на западу, може наћи људи, који би пристали да се и такве ствари ушверцују у наставу и како се код нас све онако преко трупце брзо прихваћа што је ново, можемо се надати, да ће какав просветни реформатор Апоњи и ово примити за готов новац и донети као нешто облигатно у нашу наставу. А само би нам још то требало у нашим примитивним просветним приликама.

Нема сумње, да је питање о полном обавештавању веома важно. Али то је и једно веома тешко питање за решавање. Увиђавни људи на западу изnose јаке приговоре против тога да се оно у школи спроводи: Сврха је наставе да дух развија знањем, чула оштри, вољу упућује на добро, истинито и лепо и тако децу спрема посредно за њихов позив. Према тој сврси одабирано је до сад наставно градиво. При уважању новог градива, мора се озбиљно пазити, да ли оно служи унапређењу поменуте наставне сврхе, да ли неће сваштарија сметати темељности. Баш народна школа мора се чувати од свега што би зауставило њен озбиљан рад. Она је дужна све одбити и излучити, што изгледа да је потребно, али за наравствено и интелектуално образовање није неоспорно нужно. Какво јој се све градиво за последњих десетина година није наметало! Она изгледа као неко опште покушалниште. Она не може, дакле, такав један наставни предмет увести, који много времена одузима, као што је полна поука, па све да се тек и приближно тако прихвати како се предлаже. Основ против полне поуке у школи

WWW.UNILIB.RS

лежи већ и у претоварености школским градивом.

Но ако би и могла школа проширити своје наставно градиво полном поуком, то се мора истаћи да би настава на том пољу имала јаких тешкоћа. Јесу ли деца у стању схватити процес полног живота у животиња и човека? Тако далек улазак у тај проблем, како га заступа Марија Липшјевска, за већину деце је без вредности: градиво је сувише далеко од дечјег мишљења и чувства. А што се не разуме, не може се интелектуално ни неговати, не може дакле, ни дати смисао за свесно разумевање полног и наравственог склада. Мора се означити као заблуда у настави, показивати у слици, именовати и говорити о оним деловима тела које и одрасли и деца из природног осећаја стида крију. То је подражавање Базедовом маниру што је у опште одбијено. — Нема ни у томе сигурности да ће се увек паћи за то права наставничка особа. У томе је доста педаће већ и у другим наставним предметима, а овде због могуће штетности по дечју наравственост двоструко је рђаво. Баш ова настава тражи ванредно обазриву руку; ту мора васпитач увек имати на уму „да је место на којем стоји светиња“. Ако игде, а оно је овде слика Сциле и Харивде на свом месту. Немац каже: И сувише много и сувише мало, једнако је опасно. А Србин вели: Што је много није здраво! Др. Баур назива питање о сексуалном просвећивању Пандорином кутијом из које може изаћи и добро и зло. С тога ће се многи учитељи, а нарочито учитељице устручавати да предузму тако градиво. — Уз то још многе наставне снаге једва да би биле и способне за таку наставу, јер им не достаје знање о сексуалном животу. Према томе су и наставне тешкоће основ, који говори против полног поучавања у школи.

По религиозној науци и науци о моралу, треба да живимо и речју и делом честито, уљудно и исправно, с тога треба да говоримо и радимо само оно што је ваљано. Тако ћемо живети, ако се клонимо оних речи и дела од којих се морамо стидити. У том облику се негује појам честитости у школи. Он се оснива на високом значају дечјег осећаја стида. Са разних страна изречена је стрепња, да ће се тај дечји осећај стида оштетити полным поучавањем. Један немачки учитељ рекао је на кон-

гресу за заштиту децу: „Школа се не осећа позваном, да те захтеве прихвати, а да не би изгубила најзнатније васпитно средство — стид.“ На главној скупштини пруских народних учитељица у Каселу год. 1904. рекла је једна госпођа против таког поучавања: „Не видим да се наравственост тиме поправља, али видим да пати с тога осећај стида у народу.“ Основ, дакле, против полног поучавања у школи постоји и у бојазни, да ће бити општећен и дечји осећај стида. Поука у полним односима може собом носити моралну опасност по децу. Важно васпитно правило вели: „Води рачуна о индивидуалитету!“ Ако икоје васпитно питање тражи индивидуализирање, то је код полног просвећивања. Али школа не може на жељени начин индивидуализирати; она не може подесити као мати, време и прилику и то искористити, да иде за појединим дететом. Је ли градиво с планом уређено, тако се мора обрадити, без обзира на индивидуално сасвим разне утицаје. Биће да у сваком разреду има извештан број деце, која су кућевним приликама или несретним случајевима у опасности и да им треба таквог просвећивања, па да ли онда да се уз ову децу и оној распреда о томе, која су боље очувава? Неће ли се и ова довести у опасност да том наставом упознају и оне ствари, које су брижљиви родитељи склањали од њих? Незнатна могућност индивидуализирања може врло лако постати морална несрећа по одтле чисту децу. — То исто може се десити и услед личне неспретности учитељеве. Ако није свака реч брижљиво одабрана, то је штета већа него корист. Неспретним изражајем и дугим разглабањем могу се пробудити у детета чула која су била спокојна. Педагози, лекари и духовници казују из своје праксе, да се много младих људи морално покварило књигама и броширама тога правца, које им се баш у противној намери дале у руку да се сачувају од тога. Етичко религиозан значај полне везе отићи ће у засенак, а последице тога биће штетне, а никако не на унапређење моралног осећања. — Тиме се показује опасност у полном поучавању у школи у тој могућности, да се у опасан положај доведу још дотле чиста деца.

Полно објашњавање није никако једино средство да се у већем степену постигне моралност на пољу полног живота. Школа може

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

мирне душе оставити то средство, јер она може посредно веома сретно утицати. Узроци полног дражења су у слабости живаца, недостатку кретања, отровној књижевности, неподесној одећи и неподесној храни. Као изврсно средство за јачање живаца препоручује се: велики простори за сигралишта, телесни рад у слободи, телесно вежбање, пливање и веслање, честа промена наставе са изласком у слободу, смањен број наставних часова, школе у шуми и у пољу. Мора се пазити шта деца читају; ма какве књиге тамашити. Забранити ношење узаних чакшира, мидера и огрлица. Проста храна без јаких зачина за децу је најкориснија. А најважније је снажење воље. Дете се мора привикнути, да своје жеље и нагоне умери. Да буде од себе господар. У настави треба да му се такви узорни приказују; а сам васпитач треба да је пример томе. — Школа, дакле, може полно поучавање оставити на страцу, јер посредно може на том пољу врло благотворно деловати.

Са многих страна се истиче опет противно становиште, да је на том пољу дужност породице да ради, нарочито матере. Ово се мишљење поткрепљује тиме, што је школа тек помоћни васпитни чинилац породици и кући. Она треба да се чува да не улази у круг породичне задаће. Што се више ослони васпитање на школу, у толико ће мање радити природни васпитачи, родитељи. Они ће се навикнути да сву ту бригу оставе школи. — У породици је то просвећивање нарочити задатак материн и она је за то способна. Неправилно је мишљење, да тој науци треба научне спреме и уметничке методе. Напротив, што се простије прикажу чињенице, у толико је од јачег утицаја поука. Деци не треба о томе научног сазнања, њима треба оно саопштавати што могу разумети. Мати је према своме детету у природном односу и пре је у положају да у том правцу опћи с дететом него учитељ или неударна учитељица. „Најбоља је метода љубав и поверење. Што постоји између матере и кћери, та метода ће матер поучити, да згодну реч употреби у згодно време и у згодном облику. У тој методи је занета мати претекла учитеља и учитељицу, већ и с тога што она говори поједином детету и то своме детету.“ Уз то ће реч из материних уста бити од јачег утицаја него учитељева и учитељичина. — Истина је, да има матера које се неће хте-

ти прихватити тог поучавања, јер не увиђају дужност за то. Не би ли било у таквом случају корисније покушати, да се оне упуте и задобију за ту дужност, него да им се просто одузме та дужност? — Полна поука у школи је још и непотпуна и недовољна, јер она децу баш управо онда отпушта, кад је најпотребније на њих морално утицати и чувати их, а то може тада једино мати добро прихватити. — Поука о полним односима, дакле, дужност је куће, нарочито матере.

Из свега се види, да се питање о полном поучавању у школи не може тако лако решити. Има разлога и за, али има и врло јаким приговора томе. На ни сами учитељи нису у томе сви споразумни. У Франкфурту је већано о томе и постављена су питања на учитеље и управитеље школске које за, које против тога, од 10 управитеља виших мушких и женских школа било је 7 за, 3 против, од 26 ректора грађанских школа, било их је 20 за, а 6 против полног поучавања у школи.

Према овде изложеном види се како то питање стоји и на западу. Ми смо донели у збијеном изводу данашње становиште у томе, како би се и наши кругови учитељски с тим упознали. Држимо, да за школу није тај рад никако и нигде, а нарочито не код нас и сличних народа и држава, где породица још није културно толико зрела, да би схватила добру намеру школе и наставе у тој поуци. Задаћа на томе пољу треба да је материна и још дуго и дуго да остане у њеним рукама, свакојачко не у оном правцу како то заступа Лишњевска, него у оном разумном и опрезном поступку, како су то честите и паметне матере и до сад радиле. А у том послу добро ће им ипак доћи да прочитају по неку дидактичку ствар, која ће им у томе помоћи. Така једна вешто и опрезно написана дидактичка ствар је и књига „Код ујка доктора на селу.“

Б Е Л Е Ш К Е.

Састанак срп. вероисповедних забавиља одржаће се трећи дан Ускреса у Новом Саду, у 9 сах. пре подне у срп. нар. средишњој школи.

Срески учитељски збор новосадског школског среза, одржаће седницу у среду 21. апр.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

(4. V.) о. г. у Новом Саду, у средишњој школи у 9 час, ујутру, са овим дневним редом: 1. Отварање седнице. 2. Извештај Одбора о раду му. 3. Извештај благајников; уплата чланарине. 4. „О концентрацији школске наставе и о шк. учбеницима“ расправља: Ђока Михајловић. 5. Примедба на „Наставну основу и наставно градиво“, рефериршу: а) за I. разред Стеван Бошњак. б) за II. разред Ђока Гајин. в) за III. разред Милан Калуђерски. г) за IV. разред Лаза Вукотић. д) за V. и VI. разред Душан Ружић. 6. О важности и задатку поновне школе и преустројству ове за будуће, расправља: Жарко Алексић. 7. Становиште учит. збора у предмету: „Смањивања учит. плата“; у предмету „Школске послуге и жељезничким повластицама“, реферирше: Мл. Ђурошевић. 8. Једна лекција из директног начина предавања мађарског језика, расправља: Ђ. Гајин. 9. Евентуални предлози. 10. Одређење места за идућу зборску седницу. 11. Избор 3 члана да овере записник. Затварање седнице. — Мл. Ђурошевић, зам. председник. Стеван Бошњак, перовођа.

Читуља. У Новој Вароши у новопазарском сањаку умро је недавно Стеван Самарџић учител. У њему губи школа, књижевност и народни јавни послови вредна раденика. Вечан му покој! — Нашег поштованог учитељског друга г. Гигу Војновића кр. жуп. школ. надзорника у Вуковару, задесио је тежак удар губитком жене му Јулке оспособљене народне учитељице. Покојници нека је лака земља, а другу Војновићу шаљемо наше саучешће!

Учитељска скупштина у Сарајеву одржаће се 21. и 22. априла о. г. После избора часништва рефериршаће Ст. Калуђерчић „О националном карактеру српских школа“; Вељко Чубриловић „О школској уредби“; Ст. Стојановић „О учитељским платама“; Ј. Вуковић „О Школској Анкети“.

Хрватска учитељска штедња и предујамна задруга у Загребу, имала је крајем 1909. г. К. 10.304-78, чиста добитка. Од тога је према правилима одређено 10% у резервни фонд 1030 К 48 п.; 10% тантијеме управном одбору: 1030 К 48.; 5% тантијеме надзорном одбору 515 К 24 пот. За поделу остатка од К 7.728-58 пот. одређено је да се по свакој деонци потпуно уплаћеној исплати К 1-20 п. Од остатка од К 5.026-86 п. Одређено је још К

969-52 у резервни фонд; 455 К подељено је разним установама учитељским; К 2000— унето је у посебан резервни фонд: 1100— одређено је награде чиновништву задружном. Резервни фонд износи сада у свему К 23.000.

Удружење прашких учитеља за помоћ у болести и у случају смрти има 89 редовних чланова и 25 почасних. Друштво има 35.018 К 30 пот. имања. У току прошле године издало је помоћи болеснима 618 К, за погребне трошкове 200 К, божићнег поклона удовицама учитељским 220 К. Чланови уплаћују годишње 6 К и у случају болести имају 2 К дневно, а у случају смрти добија им породица 240 К за погребне трошкове.

Учитељ градски начелник. „Popotnik“ пише, да је учитељ у Крагујевцу Јов. П. Јовановић, бивши уредник „Просвете“ изабран за градског начелника са 889 гласова. Чудо како није и ту какав адвокат извојевао више гласова од учитеља.

Чешки новчани учитељски завод „Коменски“ у Прагу имао је у прошлој години 2468 чланова. Удела има у вредности од 124.180 К Резервни фонд му је 45.165 К. Заводско имање у свему је 173.546 К. Улога има преко 1.337.214 К. Зајмова је издато 1247, 12 одбијено. Целокупна свота издатих зајмова чини 1.869.504 К. Сви су дужници тачно одговарали својим дужностима само је пет случајевк било да се потраживање морали тражити судским путем. Чист добитак је био 12.546 К 09 п. у име дивиденде плаћа 5%.

Кратке белешке. Београдска општина донела је одлуку, да се београдским учитељима изда 2000 динара за екскурзију по српским земљама. — Прорачун министарства просвете у Црној Гори за 1910 г. износи 540.475 К. Од тога је одређено за гимназију, богословију и учитељску школу 91.640 К, за народне школе 162.764 К, за народну књижицу и музеј 2870 К. — Један учитељ у Паризу осуђен је на 200 фр. глобе и 500 фр. отштете, што је једног ђака ћушио, а овај с тога оглувио. — У Чикагу је уведен за образовање шегрта нов пут: два и два шегрта чине једну заједницу у послу и у школи, те се мењају сваке педеље у школи и у послу. — Немачко удружење за ширење добрих књига и новина има буџет од 421.000 марака. — Српско учит. удружење у Србији издаће срећке у корист подизања педсијоната за учитељску децу. — У штајерском

Грацу има две петоразредне помоћне школе за слабоумне. — У Љубљани у учит. школи уведена су предавања из методике у настави слабоумних. — Министарство просвете у Аустрији приредиће у Бечу нови течај за учитеље помоћних школа.

СПЕЦИЈАЛНА КУЋА Артиклова за негу болесника

Основана 1864. год.

Бандаже, вештачке руке и ноге, ортопедске апарате, хируршке инструменте, електромедицинске апарате, завоје у најбољем квалитету држи

Лиферант многих болница и болничких каса

АУГУСТ ЦИГЛЕР, НОВИ САД, (Ujvidek) Ugarska,
преко од Централног кредитног завода бр. 7.

Ценовници се шаљу на захтев бесплатно.

ОБЈАВА.

Час ми је објавити врло поштованој публици, да сам

У НОВОМ САДУ
(улица Лауша Кошута бр. 29.)

отворио

ПИСАРНИЦУ АГЕНЦИЈЕ ЗА КЕЛНЕРЕ

и завод, који служи
СМЕШТАЉУ НАМЕШТЕРИКА.

Ја посредујем смештање главних келнера, келнера, собарица, слуге, чељади и осталогавананеког особља.

Обричући, да ћу како усмене тако и писмене изјаве извршивати тачно и брзо, молим врло поштовану публику, да ми повери што многобројнијих налога.

С одличним поштовањем

Светозар М. Косовац
агент за келнере

5—20

Помодно-Мануфактурна трговина

ДУШАНА С. ЦАРКОВИЋА,

код „Сремца.“ — У Новом Саду.

Кошут Лајошева ул. 37. — Винклорова палата.

препоручује се пажњи п. н. грађанства Новог Сада и околине својим богато снабдевеним стовариштем са најновијом робом, за пролетњу и летњу сезону.

ЦРКВЕНИХ УТВАРИ

најновији велики

ИЛУСТРОВАНИ ЦЕНОВНИК.

Ко жели велики илустровани ценовник нека изволи искати па ће му послати у крстоплету бесплатно

ЛУКЕ К. АЛЕКСИЈЕВИЋА

— У НОВОМ САДУ —

прва творница, искључиво српских пра-

вославних црквених утвари, школских, певачких и других друштвених застава, барјака, и литија, одежа, неба, полијелеја, канџила чирака, светих икона, иконостаса. Христових гробова и свију других овде ненаведених и потребних црквених утвара.